

انجمن علمی فقه‌بزرای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌بزرای تطبیقی

Volume 5, Issue 2, 2025

Features, Innovations and Challenges of the Bylaws of the Prisons Organization and Security and Educational Measures of the Country Approved in 2021

Saber Rezaei¹, Seyyed Abbas Jazayeri*², Morteza Sadeghi Dehsahraei³

1. Ph.D Student, Department of Law, Shahrekord Branch, Islamic Azad University, Shahrekord, Iran.

2. Assistant professor, Department of Law, Shahrekord Branch, Islamic Azad University, Shahrekord, Iran. (Corresponding Author)

3. Assistant Professor, Department of Law, Shahrekord Branch, Islamic Azad University, Shahrekord, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 135-145

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0002-7130-8753

TELL: +989129418101

Email: abbas.jazaeri@gmail.com

Article history:

Received: 22 Nov 2024

Revised: 11 Feb 2025

Accepted: 05 Apr 2025

Published online: 22 Jun 2025

Keywords:

Regulations, Organization of Prisons, Innovation, Challenges.

ABSTRACT

The provision of imprisonment in the penal system of the Islamic Republic of Iran not only has a punitive aspect but also has reformatory goals. The efforts of the compilers of the recent regulations have been to pave the way for the correction and reintegration of prisoners into society by creating a favorable legal framework. Therefore, these regulations have several innovations that foresee benefiting from the capacity of jihadi groups, NGOs and entrepreneurs in all dimensions of correction, education, job training and vocational training of clients. Improving the quality of prisoner classification and providing regulations in accordance with international standards for teenagers seeking help are among these innovations. However, it must be said that, unfortunately, it also faces problems and challenges in some cases. Including the non-approval of a law in the field of prison management and prisoners' rights, the incompatibility of the prison environment with regulations, the lack of applicability of the planning method and the formation and selection of classification council members, these challenges prevent the realization of the main goal of the prison, which is reformation and rehabilitation of criminals. Today, on the one hand, we are witnessing the violation of prisoners' rights in prisons and on the other hand, there is an increase in the population of prisoners due to overcrowding, malnutrition, lack of medical care, the spread of contagious and infectious diseases, behavioral corruption, the prevalence of viral diseases and compromised physical health, which endangers their morale. It should be emphasized that the lack of trained, experienced and expert personnel, the lack of financial resources in prisons, as well as the lack of proper implementation of laws and necessary supervision, lead to the absence of justice and the violation of the rights of this group of people.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2025 The Authors.

How to Cite This Article: Rezaei, S; Jazayeri, SA & Sadeghi Dehsahraei, M (2025). "Features, Innovations and Challenges of the Bylaws of the Prisons Organization and Security and Educational Measures of the Country Approved in 2021". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 5(2): 135-145.

انجمن علمی فقه‌های تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌های تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه‌های تطبیقی

دوره پنجم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۴

ویژگی‌ها، نوآوری‌ها و چالش‌های آیین‌نامه سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۱۴۰۰

صابر رضائی^۱، سیدعباس جزایری فارسانی^{۲*}، مرتضی صادقی دهصرایی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه حقوق، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران. (نویسنده مسؤل)

۳. استادیار، گروه حقوق، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران.

چکیده

پیش‌بینی حبس در نظام کیفری جمهوری اسلامی ایران تنها جنبه سزادهی ندارد و اهداف اصلاحی نیز بر آن مترتب است. اهتمام تدوین‌کنندگان آیین‌نامه اخیر بر این بوده است تا با فراهم ساختن بستر قانونی مطلوب مسیر اصلاح و بازگشت زندانی به جامعه را هموار سازند، لذا این آیین‌نامه واجد نوآوری‌های متعددی است که پیش‌بینی بهره‌مندی از ظرفیت گروه‌های جهادی، تشکل‌های مردم‌نهاد و کارآفرینان در تمام ابعاد اصلاح و تربیت و اشتغال و حرفه‌آموزی مددجویان، ارتقای کیفیت طبقه‌بندی زندانیان، پیش‌بینی مقررات مطابق با استانداردهای جهانی برای مددجویان طیف سنی نوجوانان از این جمله می‌باشند، اما متأسفانه باید گفت در مواردی نیز با مشکلات و چالش‌هایی روبه‌رو می‌باشد، از جمله عدم تصویب یک قانون در حوزه مدیریت زندان‌ها و حقوق زندانیان، عدم سازگاری محیط زندان‌ها با آیین‌نامه، عدم کاربردی‌بودن شیوه طرح، تشکیل و انتخاب اعضای شورای طبقه‌بندی که این چالش‌ها مانع از تحقق هدف اصلی زندان که همان اصلاح و تربیت و بازپروری مجرمان می‌باشد، گردیده است. امروزه از طرفی شاهد نقض حقوق زندانیان در زندان‌ها هستیم و از طرفی دیگر تورم در جمعیت زندانیان با اشباع زندان‌ها، سوء‌تغذیه، نبود مراقبت‌های پزشکی، شیوه بیماری‌های واگیردار و عفونی، فساد رفتاری، شیوع بیماری‌های ویروسی سلامت جسمی و روحی ایشان را در خطر قرار داده است. باید تأکید نمود فقدان پرسنل آموزش‌دیده، مجرب و متخصص و نبود منابع مالی کافی در زندان‌ها و نیز عدم اجرای صحیح قوانین، نبود نظارت‌های لازم، منجر به عدم اجرای عدالت و تضییع حقوق این گروه از جامعه می‌گردد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱۳۵-۱۴۵

اطلاعات نویسنده مسؤل

کد ارکید: ۸۷۵۳-۷۱۳۰-۰۰۰۲-۰۰۰۰

تلفن: ۹۸۹۱۲۹۴۱۸۱۰۱+

ایمیل: abbas.jazaeri@gmail.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۲

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۱۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۰۱

واژگان کلیدی:

آیین‌نامه، سازمان زندان‌ها، نوآوری، چالش‌ها.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

هرچند زندان از دیرباز وجود داشته است و در برخی از جوامع مورد استفاده قرار می‌گرفته است، اما قطعاً زندان‌های قدیمی با آنچه که امروزه به‌شکل نظام‌یافته و نوین آن وجود دارد، تفاوت‌های بسیاری داشته‌اند و شاید اصولاً مقایسه میان آن‌ها چندان درست جلوه ننماید. شکل‌های گذشته زندان، بیشتر از جنبه بازداشتی برخوردار بوده‌اند و یا به‌نوعی جهت اجرای برخی اقدامات تنبیهی به‌کار گرفته می‌شدند، درحالی‌که امروزه بیشتر زندان‌ها به مکانی برای نگهداری مجرمین و به‌کار بستن برنامه‌های اصلاحی تربیتی در عین محدودساختن آن‌ها تبدیل شده‌اند، بررسی‌های تاریخی نشان می‌دهد تولد نظام‌های زندانبانی و توسعه این نظام‌ها بیشتر به زمانی برمی‌گردد که زندان و حبس به‌عنوان یک کیفر اصلی مورد استفاده قرار گرفت، بدین‌ترتیب رفته‌رفته دیدگاه‌های اصلاحی و تربیتی بشردوستانه و نیز اعمال روش‌های کمی و کیفی در اجرای حبس رسوخ نمود و خود منجر به تأسیس شیوه‌ها و روش‌های اداره زندان گردید، هرچند انتقادات بسیار زیادی در جهت انسانی‌تر کردن شرایط زندان‌ها و دستیابی به اهداف ارعابی و اصلاحی مجازات حبس مطرح گردید، اما شکی نیست که امروزه مجازات زندان معمولی‌ترین مجازات برای مرتکبین جرایم سنگین و مهم در دنیاست. در دنیای امروز به‌دلیل اثربخش بودن آموزه‌های حقوق بشر و دیدگاه‌های نوین کیفرشناسی دیگر زندانی را فرد منفور و مطرودی که باید در سیاه‌چال‌های تاریک و به دور از اجتماع نگهداری شده و با تحمل درد، رنج، خفت و حقارت کفاره گناه و رفتار ضداجتماعی خود را به جامعه بپردازد، نمی‌دانند، برعکس او را انسانی می‌دانند که هرچند مثل هر بشر جایز‌الخطایی دیگر مرتکب رفتار نادرستی شده، لیکن مانند همه انسان‌ها مستحق برخورداری از رفتارهای انسانی در عین تحمل مجازات و نیز قادر به اصلاح و بازاجتماعی شدن است. در حقوق داخلی کشور ما نیز همگام با این اقدامات تحولاتی صورت پذیرفته است که درنهایت منجر به تصویب آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب ۱۴۰۰ گردیده است و این آیین‌نامه در کنار سایر منابع موجود با تأثیرپذیری و تبعیت از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و مجموعه اسناد بین

المللی، تضمین‌کننده حقوق زندانیان و تعیین‌کننده نظام زندانبانی در کشور می‌باشد.

۱- اهداف حبس در نظام کیفری ایران

درخصوص اهداف زندان در نظام حقوق بین‌الملل و ایران نیز باید گفت که اهداف و روش‌های اجرایی و عملی در هر نهاد سازمانی درحقیقت استخوان‌بندی تشکیلاتی و کل حوزه کاری و عملی آن را دربر می‌گیرد و همه عوامل مادی و معنوی که در خدمت هستند، در راستای این اهداف تعیین شده و مشخص می‌شوند زندان‌ها نیز براساس انگیزه‌ها و اهدافی به‌وجود آمده و بعضاً ریشه در مذهب داشته‌اند، چراکه هیچ فرد یا نهاد و سازمانی در روی زمین نمی‌تواند بدون انگیزه و هدف به حیات و زیست خود ادامه دهد. به‌طور کلی اندیشمندان علم زندان‌ها اهداف زندان را در اصلاح و تربیت یا درمان بزهکار، پیشگیری عمومی، پیشگیری فردی، تلافی برای تسکین افکار عمومی خلاصه نموده‌اند، اما در تاریخ اندیشه‌های کیفری در بحث هدف مجازات زندان، فقط پیرامون اصلاح و تربیت و بازپروری مجرمین در زندان از قول دانشمندان مختلف بحث می‌کنند (پرادل، ۱۳۷۴: ۱۷). در کتب کیفرشناسی هم اهداف مجازات‌ها که زندان یکی از آن‌هاست؛ در قالب نقش سزادهی، تعادل اجتماعی، عبرت‌آموزی، پیشگیری عام یا عمومی، عبرت‌آموزی خصوصی بیان گردیده که این نقش فایده‌گرا و پیشگیرانه کیفر می‌تواند جنبه‌های سه‌گانه عبرت‌آموزی، انطباق‌پذیری مجدد اجتماعی و طرد مجرم را به خود بگیرد (بولک، ۱۳۷۲: ۲۲).

در حال حاضر، گرچه همه مکاتب کیفری عموماً معتقدند که هدف از مجازات زندان، اصلاح و تربیت و سازگارنمودن فرد با اجتماع است (صلاحی، ۱۳۸۲: ۱۳) و اهداف وجودی زندان در اسناد و مجامع بین‌المللی در قالب کارکردهای چهارگانه زندان مشتمل بر: ۱- تعیین مرزهای میان محدودیت و آزادی از طریق نفوذ و تسلط دولت بر فرد (ماتیوس و فرانسیس، ۱۳۸۱: ۱۷۲)؛ ۲- کارکرد اصلاحی یا نقش بازپروری مجرمین جهت بازگشت به زندگی عادی؛ ۳- کارکرد کنترل‌کنندگی که براساس رابطه اساساً اجباری با واسطه مجموعه‌ای از روش‌های اداری و درمانی که البته موجب برخی سازگاری‌ها

در زندان می‌شود؛ ۴- کارکرد حفاظتی به این معنا که محدودسازی جمعیت‌های زیاد در زندان مستلزم ارائه خدمات مختلف نظیر جا، غذا، امکانات بهداشتی، رفاهی، امنیتی و ... است (گودرزی و مقدادی، ۱۳۸۳: ۲۹) بیان می‌گردد.

در نظام حقوقی ایران، اهداف زندان را بایستی در اصول قانون اساسی و قوانین عادی جستجو کرد. در این رابطه علاوه بر اصل دوم قانون اساسی که مقرر می‌دارد جمهوری اسلامی نظامی است بر پایه کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسؤولیت او در برابر خدا که از راه نفی هرگونه ستمگری، ستم‌کشی، سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، قسط و عدل و ... اصل سوم این قانون (بندهای یک و چهارده) که به ترتیب دولت را موظف به ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی براساس ایمان، تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی و تأمین حقوق همه‌جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون می‌نماید، در برخی اصول خاص قانون اساسی، اهداف زندان را به‌نحو شفاف‌تری می‌توان یافت. در این رابطه اصل ۱۵۶ در بیان وظایف قوه قضاییه اشعار می‌دارد: «قوه قضاییه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسؤول تحقق حقوق فردی و اجتماعی و مسؤول تحقق‌بخشیدن به عدالت و عهده‌دار وظایف زیر است:

۱- رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل‌وفصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبیه که قانون معین می‌کند؛ ۲- احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع؛ ۳- نظارت بر حسن اجرای قوانین؛ ۴- کشف جرم و تعقیب و مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام؛ ۵- اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین. همان‌طوری که ملاحظه می‌کنیم، همان نکات و اهدافی که در قوانین کیفری اکثر کشورهای مرفعی دنیا به‌عنوان اهداف مجازات‌ها عموماً و زندان خصوصاً به آن‌ها اشاره شده است، یعنی اصلاح و تربیت یا درمان بزهکار، پیشگیری عمومی و پیشگیری خصوصی، تلافی برای تسکین افکار عمومی را در این اصل می‌توانیم جستجو کنیم،

اما از آنجا که در حال حاضر متولی امور زندانیان و زندان‌ها در کشورمان سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور است، نگاهی به وظایف و مسؤولیت‌های محوله از سوی قانون‌گذار به‌عهده این سازمان اهدافی چند را در معرض دید همگان قرار می‌دهد، برخی از این وظایف که همان اهداف وجودی زندان به‌حساب می‌آید، در ماده ۲ قانون تبدیل شورای سرپرستی زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور به سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور گفته آمده است که در اینجا به برخی از آن بندها اشاره می‌نماییم: بند «ب» ایجاد امکانات و تسهیلات لازم در زمینه اصلاح و ارشاد و آموزش زندانیان و اشتغال و حرفه‌آموزی آن‌ها بند «ج» کمک به رفع مشکلات مادی و معنوی خانواده زندانیان بند «ه» برنامه‌ریزی جهت اشتغال زندانیان داوطلب کار با استفاده از امکانات سازمان و نیز سرمایه‌های دولتی بانک‌ها، تعاونی‌ها، بخش خصوصی و تلاش جهت خودکفایی زندان‌ها بند «ح» برنامه‌ریزی برای مراقبت بعد از خروج زندانیان با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط همان‌طور که ملاحظه می‌کنیم، اهداف سازمان زندان‌های کشور که گرداننده واحد زندان‌های ایران می‌باشد. بنابر قانون فوق‌الذکر همگی حمایت‌گرایانه و اصلاحی می‌باشد (قانون تبدیل شورای سرپرستی زندان‌ها به سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، مصوب ۱۳۶۴).

۲- ویژگی‌ها و خصوصیات آیین‌نامه سازمان زندان‌ها مصوب ۱۴۰۰

درخصوص ویژگی‌ها و خصوصیات بارز این آیین‌نامه به نکات زیادی می‌توان اشاره کرد، لیکن اجمالاً چند نکته را بیان می‌کنم:

۱- مهم‌ترین شاخصه و تفاوت این آیین‌نامه با آیین‌نامه قبلی (مصوب ۱۳۸۴) تغییر رویکرد است. براساس مباحثه‌های صورت‌گرفته و مذاقه در مفاد هر دو آیین‌نامه، به‌نظر می‌رسد آیین‌نامه قبلی براساس رویکرد امنیتی نوشته شده است. بی‌شک سازمان زندان‌ها نه‌فقط در کشور ما، بلکه در تمام کشورها یک نهاد امنیتی محسوب می‌شود، ولی باید این نکته را در نظر داشت که در درجه اول، هدف اصلی سازمان

۵- تغییر نظام مالی زندان است. در حال حاضر نظام مالی زندان سنتی است و در داخل زندان نیز بین فقیر و غنی فاصله است و بین موجودی کارت مالی زندانی و میزان مشارکت او در برنامه‌های اصلاحی و تربیتی یا اشتغال در زندان، هیچ رابطه‌ای برقرار نیست، در صورتی که براساس نظام مالی نوین، زندانی در صورتی از امتیازهای مالی می‌تواند استفاده کند که متناسب با آن در برنامه‌های اشتغال و اصلاح و تربیت مشارکت کند. بنابراین فاصله طبقاتی فقیر و غنی از بین می‌رود یا کم می‌شود و استثمار و بیگاری کشیدن از زندانی مستمند نیز ممنوع است. این شیوه، فضای رخوت و سستی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد و به‌نوعی فضایی سازنده را برای زندانی ایجاد می‌کند.

۶- در این آیین‌نامه بازمهندسی یا بازطراحی فیزیک زندان‌ها براساس طبقه‌بندی نوین، لحاظ شده است. الان زندان معمولاً شبیه یک خوابگاه است، درحالی‌که باید زندان‌ها از حالت خوابگاه به فضای آموزشی، فرهنگی، کار و اشتغال‌زایی تبدیل شوند و این موضوع در آیین‌نامه جدید در نظر گرفته شده است. جداسازی یا تفکیک زندانیان براساس «منشأ ارتکاب جرم» برای اولین بار مطرح شده که قطعاً باید مجرم شرور، حرفه‌ای و سابقه‌دار با فردی که سابقه ندارد و برای اولین بار تحت تأثیر فقر یا جرم اتفاقی، وارد زندان شده، جداسازی شوند (البته با مرور زمان و با لحاظ کردن زیرساخت‌ها و ظرفیت‌های فیزیکی موجود در هر مؤسسه کیفری).

۷- تأکیدات و تصریحات این آیین‌نامه نسبت به آیین‌نامه قبلی در خصوص رسیدگی به وضعیت زندانیان بیمار و حمایت از حق سلامت، به‌خصوص در بحث بیماریابی تصریح شده که هر روز باید از نظر سلامتی زندانیان پایش شوند (به‌طور مثال در مواد ۶۰، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۳، ۱۳۸، ۱۴۴، ۱۴۹، ۱۵۰، ۲۹۶ و ۳۰۰).

۸- این آیین‌نامه ویژگی‌ها و شاخصه‌های بسیاری دارد که منجر به پویایی و رشد مستمر زندان‌ها و زندانیان می‌شود. به این دلیل که تلاش برای کسب حداکثر استانداردها جهت تأمین شرایط بهتر برای اصلاح زندانی دیده شده است. تمام شاخص‌ها و سرانه‌ها، از فیزیک ساختمان گرفته تا وضعیت

«اصلاح و تربیت» است و در عین حال «صیانت از امنیت جامعه»، لذا رویکرد مدیریت جدید سازمان زندان‌ها از رویکرد امنیتی به رویکرد فرهنگی و اجتماعی تغییر یافت. بر این اساس و مطابق با سیاست کلی قوه قضاییه مبنی بر جذب مشارکت‌های مردمی و تشکل‌های مردم‌نهاد، فضای زندان‌ها از حیث فضای امنیتی، تعدیل شد و به‌نوعی درهای زندان به روی فعالان فرهنگی، پژوهشگران و کارآفرینان گشوده شد تا تعامل مثبتی بین حوزه علم، فرهنگ و صنعت با آسیب‌دیدگان اجتماعی و اقتصادی که معمولاً جرم آن‌ها ناشی از فقر فرهنگی و مشکلات مالی است، ایجاد شود. این تعامل در سایه تغییر رویکرد در آیین‌نامه، قطعاً منجر به رشد و بهبود وضعیت سازمان زندان‌ها خواهد شد.

۲- انطباق آیین‌نامه جدید با سند تحول قوه قضاییه است و از نظرات کارشناسی معاونت راهبردی و موارد ذکرشده در سند تحول، برای هرچه کارآمدتر شدن آیین‌نامه سازمان زندان‌ها استفاده شده است.

۳- در بخش‌های مختلف، اصول مترقی سند تحول سعی شده است در آیین‌نامه جدید گنجانده شود که یکی از آن‌ها اصل شفافیت و پاسخگویی است. در این راستا سامانه‌هایی پیش‌بینی شده که امکان دسترسی زندانیان برای پیگیری پرونده خود و انعکاس مشکلات به‌نحو محرمانه و ارائه شکایت و پیشنهاد از طریق این سامانه‌ها و یا کیوسک‌های اطلاع‌رسانی از داخل زندان‌ها به مراجع نظارتی میسر شود و قطعاً باعث بهبودی شرایط زندان‌ها شده و از بروز برخی تخلفات و جرایم، پیشگیری و همچنین حقوق زندانیان را تضمین می‌کند.

۴- بحث هوشمندسازی زندان‌ها است. در قسمت‌های مختلف سند تحول، سامانه‌هایی پیش‌بینی شده که جایگزین عامل انسانی است و خطای انسانی را بسیار کاهش می‌دهد. برنامه و نرم‌افزاری برای لحاظ کردن ارفاقات و امتیازات زندانیان به‌صورت هوشمند در نظر گرفته شده که دیگر احتمال خطای انسانی را ندارد و تمام موارد و مواعید نظیر مرخصی، آزادی مشروط و ... را این سامانه هوشمند، در زمان مقتضی و به‌موقع و با رعایت ضوابط اعلام می‌کند.

طرف دیگر با انگشت‌نگاری از متهمان در بدو ورود، فرد بازداشت‌شده برچسب «زندانی و مجرم» را در جامعه همیشه خواهد داشت، لذا در آیین‌نامه جدید عدم انگشت‌نگاری از متهمان و همچنین عدم معرفی آنان به زندان پیش‌بینی شده است (البته در صورت نداشتن کارت شناسایی و یا داشتن کد ملی صحیح، ناگزیر انگشت‌نگاری خواهند شد) و در صورت صدور قرار منتهی به بازداشت برای متهمان، صرفاً به مکانی به نام «بازداشتگاه» معرفی و در آنجا نگهداری می‌شوند، به عبارت دیگر زندان محلی است برای نگهداری محکومان نه متهمان. بنابراین متهمان صرفاً در صورت حصول محکومیت، به زندان منتقل و در این مرحله است که انگشت‌نگاری می‌شوند (ماده ۱ و تبصره ۱ ماده ۵۶ آیین‌نامه).

۳- در ماده ۲ به منظور اجرای تعالیم عالی‌ه اسلام، اصول قانون اساسی و قوانین موضوعه جمهوری اسلامی ایران و موازین حقوق بشر اسلامی و حقوق شهروندی، برنامه‌ها و اقدامات سازمان، در ارتباط با کلیه بازداشت‌شدگان، زندانیان، خانواده‌های آنان و کارکنان سازمان، ۱۱ اصل، از جمله احترام به عزت و کرامت انسانی و رعایت حقوق و آزادی‌های مشروع، تأمین امنیت، عدالت و اعمال منصفانه رویه‌های انضباطی براساس ضوابط و مقررات، ارتقای سطح سلامت جسمی و روانی و توانمندی فردی و اجتماعی، توجه به وضعیت و شرایط سنی، جنسیتی، شخصیتی و نیازهای عمومی و متعارف افراد، برخورداری تمام افراد از حقوق عادلانه، بدون تبعیض ناروا و عاری از هرگونه انحصار و فساد و فارغ از نژاد، احترام به عقاید و حریم خصوصی اشخاص و حفظ محرمانگی اطلاعات، شفافیت در امور و پاسخگویی در قبال مسؤلیت‌ها و ... پیش‌بینی شده است. این اصول قطعاً به هنگام تفسیر سایر مواد و یا در مواردی که مقررات موجود تعیین تکلیف نکرده‌اند، راهگشا خواهد بود.

۴- موضوع دیگری که در راستای اهتمام به صیانت از حقوق زندانیان می‌توان به آن اشاره کرد، در تبصره ماده ۲ آمده است، درخصوص بازرسی‌های دوره‌ای (حداقل هر سه ماه) از تمام بخش‌های بازداشتگاه‌های امنیتی، نظامی و انتظامی توسط هیأت‌های اعزامی و اعلام نتایج حاصله از کل

بهداشت جسمی و روانی، رفاهیات، اشتغال و ... هر سه سال یک‌بار باید استانداردسازی و مدون شود و به تصویب ریاست قوه قضاییه برسد. همچنین شورای مرکزی طبقه‌بندی کشوری برای ایجاد وحدت رویه و سیاست‌گذاری‌های کلان و تفکیک زندان‌ها با حضور دادستان کل یا نماینده ایشان و شورای معاونین سازمان در نظر گرفته شده که هر سه ماه با برگزاری جلسات تخصصی، وضعیت زندان‌ها را در هر استان مورد بازبینی قرار دهند.

۳- نوآوری‌های آیین‌نامه سازمان زندان‌ها مصوب ۱۴۰۰

این آیین‌نامه واجد نوآوری‌های متعددی است که پیش‌بینی بهره‌مندی از ظرفیت گروه‌های جهادی، تشکل‌های مردم‌نهاد و کارآفرینان در تمام ابعاد اصلاح، تربیت، اشتغال و حرفه‌آموزی مددجویان، از آن جمله به‌شمار می‌رود.

درخصوص این‌که آیین‌نامه چه نوآوری‌های حقوق بشری برای حفظ و صیانت از حقوق زندانیان به‌همراه داشته است نیز باید گفت: نکات و مطالب فراوانی را می‌توان در این خصوص بیان داشت که در این قسمت با توجه به مطالعاتی تاکنون انجام شده است، اجمالاً به چند نکته اشاره می‌نماییم:

۱- در این آیین‌نامه توجه ویژه‌ای به آموزه‌های دینی و موازین حقوق بشری شده است. حضرت علی (ع) می‌فرمایند: «اگر در سرزنش زیاده‌روی کنیم باعث کینه‌ورزی می‌شود.» در مجازات زندانی، صرفاً آزادی او را محدود کنیم نه این‌که علاوه بر محدود کردن، با سخت‌گیری بیش از حد حتی او را از حقوق اولیه انسانی نیز محروم کنیم. زندانیان، بعداً دوباره به اجتماع بازمی‌گردند و باید با آموزش و مهرورزی، شرایطی را فراهم کنیم که با انجام فرایند اصلاح و تربیت، امکان بازاجتماعی‌شدن و زندگی متعارف برای آنان تأمین شود. در این آیین‌نامه از اسناد بین‌المللی مانند اعلامیه بانکوک و اعلامیه نلسون ماندلا نیز بهره برده شده است تا آیین‌نامه‌ای جامع در زمینه صیانت از حقوق زندانیان و متهمان بازداشتی داشته باشیم.

۲- از آنجایی که امکان دارد یک فرد متهم علی‌رغم معرفی به زندان، در مراحل رسیدگی از اتهام متناسبه تبرئه شود و از

تصمیم‌های موضوع مواد ۲۸، ۲۹ و ۴۱ این آیین‌نامه نباید سبب قطع یا محدود کردن خدمات بهداشتی، درمانی و مشاوره روان‌شناختی و یا محرومیت از مطالعه کتاب، هواخوری یا استحمام شود، ضمناً نگهداری جداگانه در اتاق یک‌نفره برای زنان باردار و زنان همراه فرزند در مؤسسه نیز به‌موجب ماده ۴۲ آیین‌نامه (منطبق با ماده ۲۲ قواعد بانکوک) ممنوع شده است.

۸- به‌منظور جلوگیری از تبعیض در بهره‌مندی محکومان زندانی از مرخصی، در ماده ۲۰۰ آیین‌نامه جدید، «ذخیره مرخصی» پیش‌بینی شده است که براساس آن چنانچه محکوم در طول ایام تحمل حبس شرایط بهره‌مندی از مرخصی را داشته باشد، لیکن به‌دلیل عدم تمکن مالی قادر به سپردن تأمین لازم (وثیقه) جهت اعزام نباشد، می‌تواند در طول ایام تحمل حبس و یا در ایام پایانی مجازات خویش از مرخصی ذخیره‌شده استفاده نماید و زودتر از موعد، آزاد شود.

۹- رفع ابهامات متعدد در زمینه اجرای احکام را می‌توان براساس ماده ۸ آیین‌نامه، اقدامی نوین در این زمینه برشمرد و علاوه بر تکالیف موجود برای قاضی اجرای احکام در قانون آیین دادرسی کیفری (و دیگر قوانین و مقررات)، ذیل ماده ۸ آیین‌نامه، ۱۳ بند و ۲ تبصره با هدف رفع ابهامات موجود در اجرای احکام، تکالیف متعددی برای قاضی مذکور پیش‌بینی شده است، از قبیل بازدید برنامه‌ریزی‌شده به‌طور روزانه یا حداقل هفته‌ای دو نوبت از تمام سالن‌ها و اندرگاه‌های مؤسسه به‌منظور ملاقات مستقیم و استماع اظهارات و بررسی وضعیت هر زندانی یا متهم بازداشتی و رسیدگی به درخواست‌های قانونی و مشکلات قضایی او و ابلاغ کتبی و سیستمی نتیجه اقدام حداکثر ظرف یک‌هفته به وی، نظارت بر مؤسسه کیفری در امور راجع به حقوق زندانیان و متهمان بازداشتی، نظارت بر انعقاد عقد نکاح و اجرای صیغه طلاق و تنظیم اسناد مربوط به قراردادهای و تعهدات در مؤسسه که یک طرف آن متهم یا زندانی است، پس از هماهنگی با مقام قضایی مربوط و به‌وسیله یکی از سردفتران اسناد رسمی یا ازدواج و طلاق، معرفی‌شده از سوی اداره ثبت اسناد محل، اظهار نظر ظرف یک‌هفته درباره متهمان و محکومان واجد

بازرسی‌های مربوط در سطح کشور به رییس قوه قضاییه، این بازرسی‌ها و ضمانت اجرای آن‌ها، نقش مهمی در صیانت از حقوق متهمان ایفا می‌کند.

۵- در بحث ارتقای تضمینات حقوق بشری، در ماده ۱۰۹ آمده است که معاونت سلامت، اصلاح و تربیت سازمان مکلف است به‌منظور آموزش، ترویج و رعایت حقوق متهمان بازداشتی و زندانیان، در پایان هر فصل گزارشی جامع درخصوص وضعیت حقوق زندانیان و بازداشت‌شدگان در مؤسسه‌های تابعه، تهیه و برای رییس سازمان ارسال نماید. برخی از موارد عبارتند از: کشف موارد نقض حقوق متهمان و زندانیان در مؤسسه‌های کیفری و بررسی و پیگیری آن، همکاری با هیأت نظارت بر اجرای قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی و همچنین همکاری با معاونت امور بین‌الملل و حقوق بشر قوه قضاییه و دیگر نهادهای حقوق بشری، راه‌اندازی سامانه ارتباطی و پاسخگویی سیستمی و پیگیری موارد اعلامی از سوی بازداشت‌شدگان، زندانیان، خانواده و یا وکلای آنان.

۶- براساس ماده ۱۱۰ این آیین‌نامه، سازمان مکلف است مطابق قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۷ و دیگر مقررات مربوط، زمینه اجرای حقوق مددجو و زندانی ناتوان را از طریق طراحی، مناسب‌سازی و اصلاح محیط مؤسسه و تدارک وسایل مورد نیاز فراهم کند، به‌نحوی که آن‌ها قادر باشند آزادانه و بدون احساس خطر در محیط پیرامون خود حرکت کنند و از همه امکانات مؤسسه، از قبیل تسهیلات رفاهی، آموزشی و بهداشتی همانند دیگر زندانیان بهره‌مند شوند.

۷- زندانیانی متخلفی دارد که با تصمیم شورای طبقه‌بندی، به دلایل قانونی و پس از طی یک فرایند رسیدگی، حداکثر برای ۱۵ روز به‌صورت جداگانه نگهداری می‌شوند، براساس مواد ۲۸، ۲۹ و ۴۲ آیین‌نامه، زندانی در این شرایط نیز باید به صورت روزانه از ملاقات با پزشک یا مسوول بهداشتی، استحمام، کتاب‌خوانی، مشاوره روان‌شناس یا روحانی مؤسسه و همچنین از هواخوری (حداقل یک‌ساعت در روز) جدا از دیگران بهره‌مند باشد. تنبیه‌های انضباطی و محدودیت‌ها و

معتقد هستند که لازم نیست مجازات هدفی را دنبال کند و صرف مجازات موضوعیت دارد، لذا هرکسی مرتکب جرم شد، باید مجازات شود. حال می‌خواهد در او اثری داشته باشد یا خیر. این یک نگاه فلسفی است. در مقابل، گروهی می‌گویند مجازات باید دارای فایده‌ای بوده و نتیجه‌ای برای جامعه و مردم داشته باشد. طرفدار هر کدام از این دو نظر که باشیم، با زندان و زندانی سروکار خواهیم داشت. حال که قرار است عده‌ای به‌خاطر ارتکاب جرم به زندان اعزام گردند، باید زندگی در زندان به چه شکل باشد؟ آیا این افراد باید تحت فشار، محدودیت و ممنوعیت باشند؟ آیا باید شکنجه شوند؟ آیا زندان محل مجازات است یا زندان مجازات است؟ زندانی که به زندان رفت، هیچ چیز جز سلب آزادی نباید به او تحمیل شود. باید غذایش را بخورد، نظافتش به موقع باشد، ملاقاتش را داشته باشد و ... نه این‌که ملاقات و مرخصی امتیاز و پاداش باشد. این‌ها امتیازاتی نیست که به زندانیان بدهند، بلکه حق‌شان است و جزء حقوق زندانی است.

۱- آیین‌نامه موضوع بحث فصل‌بندی درستی ندارد. برای مثال، در همان ابتدای آیین‌نامه به بحث تنبیهات و تخلفات انضباطی زندانیان پرداخته شده است که این امر به ذهن انسان تردیدی را متبادر می‌کند که نکند، برای ما این مسأله مهم‌تر از مسائلی همچون حقوق زندانی است، در صورتی که اگر این آیین‌نامه از سه بخش تشکیل می‌شد، بهتر بود: بخش اول ساختار و تشکیلات زندان؛ بخش دوم حقوق زندانیان؛ بخش سوم تنبیهات یا بخش انضباطی.

۲- ایجاد شورای طبقه‌بندی که در آیین‌نامه آورده شده است، اصل خوبی است، اما به‌نظر می‌رسد شیوه طرح، تشکیل و انتخاب اعضایش خیلی کاربردی نیست، چون اعضایش مقامات سطح اول کشور هستند و ممکن است اصلاً نتوانند جلسه تشکیل بدهند. اگر بخواهند جلسه‌ای هم تشکیل بدهند و مقرراتی وضع کنند و به بقیه ابلاغ کنند، آیا این اختیار قانونی را دارند یا نه؟ چون مبنای این‌ها آیین‌نامه است و آیین‌نامه نمی‌تواند به کسانی اختیار دهد که وضع مقررات کنند.

شرایط استفاده از ارفاق‌های قانونی، از قبیل عفو، آزادی مشروط، آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی، نظام نیمه‌آزادی، نظارت بر اعزام زندانی به خارج از مؤسسه و عودت وی، اتخاذ تصمیم درباره محکومان سالمند، مبتلایان به بیماری‌های روانی، جسمی و همچنین دیگر محکومان نیازمند به مراقبت و توجه ویژه، از قبیل صدور دستور اعزام به پزشکی قانونی، بستری شدن آن‌ها در مراکز درمانی، صدور دستور تعویق اجرا و یا پیشنهاد تبدیل مجازات، براساس ضوابط و مقررات، نظارت بر وضعیت متهمان تحت قرار، از حیث رعایت مواعد قانونی، بازنگری در قرار تأمین و ارائه گزارش ماهانه به مراجع قضایی و نظارتی تضمین و ارتقای شاخص‌های حقوق بشری در آیین‌نامه جدید سازمان زندان‌ها.

۱۰- می‌توان هوشمندسازی فرایندها را در آیین‌نامه، اقدامی نوین و ارزشمند توصیف کرد و اظهار کرد: این مهم با هدف ارزیابی امتیاز رفاهی و درجه اعتباری و عادلانه‌تر ساختن ارائه ارفاقات قانونی و امور رفاهی بدون تبعیض بین زندانیان و به حداقل رساندن اعمال سلیقه‌های انسانی براساس نتایج اعتبارسنجی در سامانه، پیش‌بینی شده است و بند «خ» و «د» ماده ۹ و مواد ۱۱۲ تا ۱۱۴ به آن اشاره دارند.

۱۱- ابعاد حمایتی آیین‌نامه به‌خصوص در حوزه اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان قابل توجه است و می‌توان گفت فراهم کردن زمینه‌های اشتغال پایدار و هدفمند، برای همه زندانیان متقاضی، با راه‌اندازی سامانه اشتغال زندانیان و افزایش ارتباط با کارآفرینان و ایجاد نظام انگیزشی برای زندانیان و کارکنان مؤسسه، از دیگر مواردی است که در این مصوبه مورد تأکید قرار گرفته و به سهم خود نوآوری به‌شمار می‌رود.

۴- چالش‌های آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات

تأمینی و تربیتی کشور - مصوب ۱۴۰۰

در زندان صرفاً آدم‌های بد وجود ندارند و ممکن است هرکسی و حداقل به‌دلیل ارتکاب جرم غیرعمدی مثل تصادف رانندگی گرفتار شود. اگر قرار است برخوردی صورت بگیرد، کجا، چه وقت و باید چگونه باشد؟ آیا این برخورد می‌تواند فایده‌ای هم برای جامعه داشته باشد یا نه؟ اصلاً می‌توانیم متصور فایده‌ای باشیم؟ چون برخی از اشخاص همچون کانت

با ویژگی‌های خاص است؟ این هم ابهام دارد و مقنن تکلیف را مشخص نکرده است.

۸- ماده ۱۹۴ دارای چند مورد چالشی است. به ارفاق‌های قانونی اشاره شده که اگر زندانی در کشف مواد مخدر همکاری کند، ۲۰ امتیاز برای او در نظر گرفته می‌شود. آیا کسب این امتیاز موجبات تبانی زندانیان را با یکدیگر برای کشف مواد مخدر بلاصاحب تسهیل نمی‌کند؟ یعنی برای این که آن امتیاز را کسب کنند، آیا زندانیان به دنبال این تبانی نیستند؟ به نظر می‌رسد که بهتر بود مقنن اشاره می‌کرد زندانیان تلاش کنند برای کشف، مثلاً اعضای باند یا افرادی که متهم هستند، کمک کنند که اعضای یک باند کشف بشود و بتوانند آن امتیاز لازم را به دست بیاورند. در یکی دیگر از بندهای ماده ۱۹۴ اشاره شده، زندانی در کارگاه‌های تعزیه‌خوانی، شاهنامه‌خوانی و ... شرکت کند و امتیازی را کسب کند. سؤال اینجاست آیا ما نباید یک مهارت یا شغلی آموزش دهیم که زندانی بعد از این که از زندان خارج شد، بتواند از طریق مهارتی که به دست آورده یک نفع به‌ویژه یک نفع مادی را کسب کند؟ به نظر می‌رسد بیشتر موارد ماده ۱۹۴ کاربردی نباشد. در قسمتی از این ماده گفته شده شرکت در دوره‌های تربیت معلم را برای زندانیان در نظر بگیریم. سؤال این است که آیا چنین نیازی به زندان اعلام شده است که ما برای آن نیرو تأمین کنیم؟

۹- ماده ۲۸ آیین‌نامه بیان داشته است: «زندانیان هریک از مؤسسات کیفری، به جزء کانون که منظور کانون اصلاح و تربیت است، در صورتی که به علت ارتکاب تخلف، در شورای انضباطی محکوم شوند و اخلاق و رفتار و سوابق آنان حکایت از حالت خطرناک داشته باشد، به تشخیص و تصویب شورای طبقه‌بندی، در نوبت اول حداکثر به مدت ده روز و در نوبت دوم به مدت پانزده روز در محلی جداگانه عندالاقضا در اتاق‌های یک یا چند نفره، نگهداری می‌شوند.» اتاق یک‌نفره که همان سلول انفرادی است. این مغایر با استانداردهای بین‌المللی است که طبق ماده ۲۸، به آن رسمیت داده شده است. وقتی می‌نویسیم اتاق تک‌نفره یا چندنفره، یعنی رسمیت‌دادن به سلول‌های انفرادی و این برای زندانیان ما خطرناک است. به اضافه این که این کار را قاضی نمی‌کند، بلکه شورای طبقه‌بندی اقدام به این

۳- نکته مغفولی که در این آیین‌نامه وجود دارد، ضمانت‌اجراست. به‌عنوان نمونه، گفته شده است که متهم و محکوم نباید در یک جا باشند. اگر رییس زندان تخلف کند، تکلیف چیست؟ چه باید کرد؟ ضمانت‌اجرای این تخلف چیست؟

۴- چالش بعدی عدم سازگاری محیط زندان‌ها با آیین‌نامه می‌باشد، محیط زندان‌ها متناسب با اجرای این آیین‌نامه نیست، یکسان‌سازی تشکیلات و امکانات زندان‌ها با آیین‌نامه ضرورت دارد، اولین استاندارد این است که شکل ساختمان باید در همه جا یکسان باشد. در مورد زندان که زندانی باید عمرش را آنجا سپری کند، باید این امکانات فراهم شود. بنابراین اولین کاری که قوه قضاییه باید در اجرای این آیین‌نامه انجام دهد، ایجاد زندان‌های یکنواخت و یکسان با امکانات برابر است.

۵- عدم تصویب یک قانون در حوزه مدیریت زندان‌ها و حقوق زندانیان چالش بعدی است، چرا این آیین‌نامه تبدیل به قانون نمی‌شود که به هر حال ضمانت‌اجرایی داشته، یعنی حقوق زندانی شایسته این نیست که ما یک قانون داشته باشیم؟ بعد از انقلاب شش آیین‌نامه وجود داشته است. به نظر می‌رسد که این آیین‌نامه‌ها می‌تواند تبدیل به یک قانون جامع و کامل شود.

۶- در ماده ۱۶۱ برای بازاجتماعی‌شدن زندانیان، سازمان را مکلف به ارائه خدمات مددکاری کرده است. سؤال اینجاست که واقعاً برای هر چند زندانی، مددکار را اختصاص داده‌ایم؟ تمام این فشار روی نظام زندانبانی، یعنی مسؤولان زندان، بیشتر بر روی فرد مددکار اجتماعی است، چون مددکار اجتماعی واسطه بین محکوم و خانواده او یا بزه‌دیده برای موضوعاتی همچون اخذ رضایت یا بهبود روابط آن‌ها می‌شود. بنابراین، حتی در آیین‌نامه مشخص نشده برای هر چند زندانی، مددکار را در نظر بگیریم.

۷- در ماده ۱۷۰ اشاره شده است مددکار اجتماعی حداقل دو ماه قبل از آزادی زندانی، به دنبال حامی صلاحیت‌دار باشد. آیا این حامی صلاحیت‌دار، انجمن است یا منظور، شخص خاصی

خسارت بزه‌دیده و اخذ رضایت شاکی به حداقل‌رساندن پیامدهای حضور طولانی‌مدت فرد در زندان؛ ۳- اقدامات مرتبط درخصوص فردی کردن مجازات زندان از طریق تشکیل پرونده شخصیت و اعزام زندانیان به مؤسسات متناسب با وضعیت ایشان.

در عین حال ایرادات و اشکالاتی نیز در آیین‌نامه مذکور وجود دارد. درنهایت می‌توان به این نتیجه رسید که آیین‌نامه سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور بر مبنای نگرشی تدوین و تنظیم گردیده است که به دنبال اصلاح، درمان و درنهایت بازپروری و سازگاری مجدد مجرمین با جامعه بودن، در حد امکان با توجه به قانون اساسی کشور و هماهنگی با موازین بین‌المللی به حقوق زندانیان توجه کافی داشته است تا در پی حفظ جایگاه انسانی ایشان باشد، هرچند اقداماتی درجهت کاهش پیامدهای غیرمفید مجازات حبس صورت پذیرفته است، اما در حد مطلوب نبوده و نیازمند تلاش بیشتری است. با عنایت به نتایج مذکور امور ذیل پیشنهاد می‌شود: ۱- امکان بازرسی و نظارت بر وضعیت زندان‌ها و زندانیان از طریق نهادهای غیردولتی و خارج سازمانی و ارائه گزارش به مقامات ذی‌ربط؛ ۲- تبیین مسؤلیت‌ها و وظایف زندانبانان و آموزش مسائل مرتبط با اخلاق حرفه‌ای ایشان به همراه تعیین ضمانت اجرای ارتکاب تخلفات از ناحیه مسؤولین، تا در صورت انجام هرگونه تخلف امکان رسیدگی به موضوع وجود داشته باشد؛ ۳- توجه بیشتر به مراقبت‌های قبل و بعد از خروج زندانیان و اهمیت بخشیدن به فعالیت مددکاران و بهره‌مندی از سایر علوم مرتبط برای بازپروری و اصلاح مجرمین.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش تمامی ملاحظات اخلاقی رعایت گردیده است.

تعارض منافع: نگارش این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: مشترک و برابر.

تشکر و قدردانی: ابراز نشده است.

کار می‌کند، درحالی‌که قاضی باید تنبیه انضباطی را مشخص کند و این امر جزء اختیارات قاضی اجرای احکام کیفری است، نه شورای طبقه‌بندی زندان‌ها.

نتیجه‌گیری

شکی نیست امروزه استفاده از مجازات حبس با توجه به محدودیت‌های موجود در استفاده از انواع مجازات‌ها و اثربخش بودن آن‌ها به‌عنوان یکی از پرطرفدارترین انواع مجازات در مواجهه با جرایم سنگین و مجرمین به عادت و سابقه‌دار محسوب می‌گردد، هرچند هزینه بالای اجرای مجازات حبس و افزایش جمعیت کیفری زندان‌ها، تردیدهایی درخصوص پیامدهای ناگوار زندان از سوی کیفرشناسان و جرم‌شناسان که درخصوص حبس‌های کوتاه‌مدت، انتقال تجارب مجرمانه، تشدید حالات خطرناک، سرایت بیماری‌های مسری، عواقب اجتماعی حضور فرد در زندان، ناتوان‌سازی زندان در پیشگیری از تکرار جرم و بهبود آن مطرح گردیده است، سبب تمایل دولت‌ها به استفاده از جایگزین‌های کیفر حبس شده است، علی‌رغم تمامی این موارد زبان‌هایی که برای مجازات زندان مطرح گردیده، هنوز جانشینی مناسب برای آن یافت نشده است که در عین عاری بودن از معایب مجازات زندان، سایر ویژگی‌های مثبت آن را داشته باشد. این امر سبب گردیده تا عملاً تصور نظام کیفری بدون در نظرگرفتن مجازات زندان امری محال و غیرممکن باشد.

بررسی آیین‌نامه سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور رویکردی اصلاحی - درمانی به زندانیان دارد. حرفه‌آموزی یکی از راهکارهای پیش‌بینی‌شده درجهت بازپروری بازاجتماعی کردن زندانیان می‌باشد که در سطح وسیع تحت نظر سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی تربیتی اعمال می‌گردد.

درجهت حفظ ارتباط دائم زندانی با محیط خارج از زندان و جلوگیری از قطع رابطه زندانی از سایر وجوه زندگی اجتماعی، تلاش‌های زیادی صورت پذیرفته، از جمله: ۱- رویکرد اصلاحی درمانی به بزهکاران، توجه به حرفه‌آموزی، بازپروری، اصلاح و باز اجتماعی کردن زندانیان؛ ۲- تلاش درجهت حفظ ارتباط زندانیان با محیط خارج، جهت جلوگیری از انزوای ایشان و پیدایش مشکلات روحی، اخلاقی و اجتماعی، جبران

- مهرپور، حسین (۱۳۸۶). حقوق بشر در اسناد بین‌المللی و موضع جمهوری اسلامی ایران. چاپ دوم، تهران: انتشارات اطلاعات.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین مالی انجام گرفته است.

منابع و مأخذ

- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۷۰). «شکنجه». مجله تحقیقات حقوقی، ۹:

- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۸۰). حقوق جزای عمومی. جلد دوم، چاپ سوم، تهران: نشر میزان.

- اسماعیلی، بهرام (۱۴۰۱). بررسی معیارهای حقوق بشر راجع به زندانیان در نظام حقوقی ایران و حقوق بین‌الملل. تهران: انتشارات سنجش و دانش.

- بولک، برنار (۱۳۷۲). کیفرشناسی. ترجمه علی‌حسین نجفی ابرندآبادی، تهران: انتشارات مجد.

- دانش، تاج زمان (۱۳۷۶). حقوق زندانیان و علم زندان‌ها. چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- راجر، ماتیوس و بیتر، فرانسیس (۱۳۸۱). زندان‌ها در هزاره سوم. ترجمه لیلا اکبری، چاپ اول، تهران: انتشارات راه تربیت.

- رجبی، امین (۱۳۸۲). شرح آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشور.

- صفاری، علی (۱۳۸۸). کیفرشناسی. چاپ هفتم، تهران: انتشارات جنگل.

- صلاحی، سهراب (۱۳۹۵). حقوق بین‌الملل کیفری. چاپ اول، تهران: انتشارات میزان.

- گودرزی بروجردی، محمدرضا و مقدادی، لیلا (۱۳۸۳). تاریخ تحولات زندان. تهران: نشر میزان.

- گودرزی، محمدرضا (۱۳۸۰). تورم قوانین کیفری در ایران و لزوم جرم‌زدایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران.